

Anmeldelser

James Danziger, *Understanding the Political World. A Comparative Introduction to Political Science*, 8th edition, Pearson Longman, 2007 (9th ed.), 525 s., \$91.80.

Ellen Grigsby, *Analyzing Politics. An Introduction to Political Science*, 3rd edition, Wadsworth, 2005 (4th ed.), 352 s., \$ 97.15.

Neil Riemer et al., *The Challenge of Politics. An Introduction to Political Science*, Washington: CQ Press, 2006 (2nd ed.), 455 s., \$ 62.95.

Michael G. Roskin et al., *Political Science. An Introduction*, New Jersey: Prentice Hall, 2007 (10th ed.), 427 s., \$ 84.06.

W. Phillips Shively, *Power & Choice. An Introduction to Political Science*, McGraw-Hill, 2005 (10th ed.), 421 s., \$ 85.27.

„Every political scientist should be to some degree an economist“ (Roskin, 2007: 339)

I USA udkommer der (mindst) fem forskellige amerikanske lærebøger i politologi, som løbende genoptrykkes i nye oplag. I denne anmeldelse ser jeg – qua min baggrund som økonom og tidligere økonomiunderviser af politikstuderende – nærmere på, hvordan de fem bøger håndterer den økonomiske dimension.

Flere af lærebøgerne, herunder Roskin (2007), ser økonomi som central for politologien. Men hvorfor egentlig? Er der ikke en naturlig arbejdsdeling mellem økonomi og politik, hvor økonomien først og fremmest hører til politikens omgivelser? Nej! For det første er økonomi som rammebetingelse så vigtig, at det ofte er (eller burde være) vanskeligt for politologer at se helt bort herfra. For det andet interagerer politik og økonomi direkte, når eksempelvis et fænomen som globalisering tages i øjesyn. Eller når man ser på velfærdsstaternes institutionelle indretning. For det tredje er der talrige policy-områder, hvor politologer overhovedet ikke kan slippe for en økonomisk analyse af den simple grund, at politiske aktører betjener sig heraf. Listen kan fortsættes i det uendelige – fx er økonomiske konsekvenser af politiske beslutninger og økonomisk politik også områder, det burde være vanskeligt for politologer at ignorere.

Endelig er der alvorlige farer forbundet med at underspille økonomiens betydning. Ved ikke at konfrontere økonomien og de forskellige teorier herom bliver politologer et let bytte for lærebogsøkonomiske „sandheder“ og kommer ofte uafvidende til at kolportere mulige økonomiske sammenhænge som „globaliseringen“ som uomgængelige naturlove, der ikke kan fortolkes, men er. Markedet forvandles hermed til en autonom kraft, der fungerer uafhængigt af politik, og hvor den nationale politik alene kan reagere på de økonomiske rammebetingelser – ikke ændre på dem (se også Watson, 2005).

De fleste politologer får da også i løbet af deres uddannelse et vist mål af økonomi som hjælpefag til at forstå omgivelserne. Det er imidlertid nok i mange tilfælde hurtigt glemt og/eller ufordøjet – også som følge af økonomiundervisningens ineffektivitet (Madsen, 2002, 2007) og teoretiske mangler og inkonsistenser i økonomilærebøgerne (Madsen, submitted).

Derfor er det også interessant at se på det mere permanente mål af økonomisk forståelse, som politologer er blevet bibragt og søger at bibringe politologer in spe gennem lærebøgerne. Er der overhovedet noget „økonomi“ til stede? Hvilke emner og grene af økonomien er det, der tages op? Sker der noget frugtbart i sammenstødet mellem økonomi og politik? Eller diskuterer lærebøgerne politisk-økonomiske problemstillinger uden overhovedet at beskæftige sig med økonomisk teori? Præsenteres de studerende for en så forenklet udgave, at det set med en økonoms briller nærmer sig en karikatur? Sætter de fem lærebøger lighedstegn mellem økonomisk teori og neoklassisk teori,¹ eller forholder de sig også til anden økonomisk teori?

I det følgende gengiver jeg først fællestrækkene i, hvordan lærebøgerne håndterer den økonomiske dimension – derefter redegør jeg for de væsentligste forskelle.

Fællestræk

De fem bøger har flest fællestræk. For det første forholder de sig alle – om end i varierende omfang – til den økonomiske dimension. Ved den økonomiske dimension forstår jeg ud over eksplicit brug af den neoklassiske teori, brug af økonomiske begreber, eksplicite referencer til økonomiske mekanismer/årsagssammenhænge og endelig økonomi som et empirisk felt – dvs. økonomisk politik og økonomiske konsekvenser af den førte politik.

For det andet er behandlingen af den økonomiske dimension overvejende ateoretisk. I den udstrækning der overhovedet trækkes på økonomisk teori, er der tale om neoklassisk teori – her primært forstået som sammenhængen mellem udbud, efterspørgsel og priser på et selvregulerende marked. Derved bekræfter en læsning af de fem lærebøger umiddelbart den ret udbredte opfattelse blandt politologer, at politologer – amerikanske i det mindste – er „neoklassikere“. Dvs. de er tilsyneladende „slaver“ af standardlærebøgerne i økonomi.

For det tredje har det ikke været muligt at finde alternative økonomisk teoretiske bidrag i lærebøgerne så som Keynes' oprindelige tanker, post-keynesianisme, den økonomiske og venstredrejede udgave af politisk økonomi, institutionel økonomi, økonomisk sociologi, evolutionær økonomi, den franske reguleringskole, innovationsøkonomi, evolutionær økonomi osv. Problemet ved den ensidighed er, at man herved i en vis udstrækning accepterer den neoklassiske udlægning af økonomien som selvregulerende og af den økonomiske politiks begrænsede betydning (se også Iversen og Soskice, 2006). Den eneste indikation på alternative økonomiske universer, som jeg har kunnet finde, er de begrænsede tilløb til at behandle marxismen som en økonomisk teori i et par af lærebøgerne (især Grigsby, 2005). Men grundlæggende gives marxismen først og fremmest en politisk fortolkning.

For det fjerde kan vi med læsningen af disse fem lærebøger få nogle ideer om, hvad man som politolog kan anvende neoklassisk teori til, fordi der her tegner sig et klart mønster. Neoklassisk teori anvendes overordnet set på tre måder: 1) som en beskrivelse af, hvordan en markedsøkonomi fungerer, hvilket udgør et referencepunkt gennem bøgerne; 2) som en beskrivelse af klassisk liberalisme og/eller libertarianisme; 3) som en skydeskive for kritik.

Det uddybes i skema 1. Skemaet skal læses på følgende måde: Den økonomiske teori anvendes især til at karakterisere nogle faktisk eksisterende fænomener på det mere overfladiske plan og i mindre udstrækning til at diskutere eller problematisere. Den økonomiske teoris speciale – årsagssammenhænge mellem centrale økonomiske variable – trækkes der reelt kun på i tre af de fem lærebøger. Hvad angår økonomiske begreber, er det ikke noget, lærebøgerne går dybere ind i. Man kunne ellers godt have forestillet sig, at et begreb som eksempelvis „markedet“ med fordel kunne gives en dybere behandling, eftersom begrebet „markedsøkonomi“ (eller tilsvarende) hyppigt anvendes i bøgerne. Med andre ord – hvad kendetegner egentlig et kapitalistisk samfund?

Skema 1: Lærebøgernes forhold til neoklassisk teori

Ved at:	Danziger	Grigsby	Riemer	Roskin	Shively
- karakterisere fænomener	X	X	X	X	X
- diskutere fænomener	X	a		X	X
- problematisere fænomener	X		X	(X)	
- karakterisere økonomiske kausaliteter	X		(X)	X	X
- anvende økonomiske begreber					X
- kritisere teorien	X	X		(X)	(X)

Note: (X) indikerer enkelte tilfælde, eller at det sker mere indirekte.

Det sidste punkt i skemaet – kritik af den neoklassiske teori – er interessant, idet det her kan påvises, at politologerne gennemgående forholder sig mere kritisk til neoklassisk teori, end økonomerne selv gør i de økonomiske lærebøger. Alle fem lærebøger refererer til mindst ét værk af en økonom, som er kritisk over for en neoklassisk tankegang. Lærebøgerne henviser således til markante kritikere af liberalistiske politikkonklusioner udledt af den økonomiske teori så som Joseph Stiglitz, Paul Krugman, Robert Reich, Jeffrey Sachs og Lester Thurow, men flere af lærebøgerne henviser til økonomer, der tager direkte afstand til neoklassisk teori, så som John Kenneth Galbraith og sønnen James Galbraith og den nu afdøde Robert Heilbroner. Alt i alt er der dog kun tale om 17 henvisninger, hvoraf flere endog er debatbøger i den lette ende (en liste kan fås ved henvendelse til undertegnede).

For det andet er det interessant at se nærmere på karakteren af kritikken. Der er tre typer hovedkritik: 1) neoklassisk teoris overdrevne tro på det rationelle økonomiske menneske; 2) at neoklassisk teori ikke forholder sig til virkelighedens markeder, men til en teoretisk idealtype; 3) men det vigtigste og gennemgående kritikpunkt er, at der er en række problematiske politisk-økonomiske sideeffekter ved en kapitalistisk økonomi, som man normalt kun finder nævnt i meget begrænset omfang i en økonomilærebog. Det handler om,

- at man overordnet set ikke kan forlade sig på markedets selvregulerende kræfter
- at en ureguleret markedsøkonomi fører til øget ulighed
- at reglen er en højere ledighed end fuld beskæftigelse
- at hvis man ikke regulerer markedet, vil det kunne føre til investeringer i politisk set uønskede projekter
- at der vil være en tendens til at prioritere kortsigtede gevinster frem for den langsigtede udvikling (eksempelvis en vægt på økonomiske værdier på bekostning af miljøet).
- at multinationale selskaber får for meget magt, som de misbruger for egen vindings skyld og til skade for de samfund, som de befinder sig i
- at velhavere generelt bruger deres uforholdsmæssigt store magt til at fastholde en skæv indkomstfordeling
- at der er lande, hvor man ikke kan nøjes med et frit marked, men må gennemføre omfattende politisk intervention for at sikre vækst
- at de, der har midlerne, frem for behovene, får varerne og serviceydelse.

Samlet set er der tale om et anseeligt antal kritikpunkter, der samlet set taler for, at en ganske omfattende politisk intervention er nødvendig, hvis man vil

sikre opfyldelsen af gængse samfundsmæssige mål som en lav ledighed og en fair indkomstfordeling.

Hermed har jeg også „pint“ det økonomi ud af lærebøgerne, der er. Men opererer man i stedet med en endnu bredere økonomidefinition, hvor kravet blot er, at der som et mindstemål skal indgå en økonomisk størrelse som eksempelvis vækst i argumentationen, så er der derimod overraskende meget „økonomi“ i lærebøgerne. Jeg har kunnet identificere mindst 58 forskellige økonomisk-politiske debatter/emner, der gives en vis behandling og ikke bare nævnes i forbifarten, men diskuteres eller gives en reel omtale (en liste kan fås ved henvendelse til undertegnede). Af de 58 debatter er der syv gennemgående debatter, der behandles i mindst tre af de fem lærebøger, jf. skema 2.

Skema 2: De dominerende økonomisk-politiske debatter behandlet i de fem lærebøger

	Danziger	Grigsby	Riemer	Roskin	Shively
Om klassisk liberalisme	X	X	X	X	X
Statens rolle i økonomien	X	X	X	X	X
Demokrati og kapitalisme	X		X	X	X
Økonomiske forklaringer på revolution	X		X	X	
Adskillelsen mellem økonomi og politik	X		X		X
Om multinationale selskabers magt	X	X	X		
Om planøkonomi og markedsøkonomi	X	X		X	

En nærmere læsning af de 58 debatter viser, at der kun i meget begrænset omfang trækkes på neoklassisk eller anden økonomisk (eller politisk) teori, hvorfor debatterne tenderer til at blive meget overfladiske og commonsense.

Forskelle

To af lærebøgerne skiller sig ud ved på meget direkte vis at forholde sig til økonomisk teori og ved at sætte lighedstegn mellem økonomisk teori og neoklassisk teori. Danziger (p. 210-222) leverer som den eneste af de fem lærebøger en 12 siders grundlæggende introduktion til neoklassisk teori. At han vælger at gå så overraskende grundlæggende til værks, forklarer han med, at: „det politiske system og det økonomiske system er uløseligt sammenfiltret. En forståelse af politisk økonomi forudsætter en viden om basale økonomiske begreber“ (p. 210).

Hans pointe er, at ethvert samfund har en politisk og en økonomisk dimension, og at de to i kombination – som i virkeligheden – udgør en såkaldt „politisk økonomi“. Han skelner her mellem tre politiske økonomier: markedsøkonomi, planøkonomi og blandingsøkonomi (p. 209). De to første betegnes eksplicit som idealtyper (p. 225). Det er underforstået, at en markedsøkonomi som idealtipe er bedst beskrevet af neoklassisk teori.

Hvor økonomisk teori hos Danziger i høj grad er skilt ud for sig, da indgår neoklassisk teori hos Shively (2005) som en integreret del af argumentationen ved hyppig og eksplicit anvendelse af begreber fra neoklassisk teori, men også ved – som den eneste af lærebøgerne – at relatere til aktuelle økonomisk-teoretiske debatter som eksempelvis debatten om uafhængige centralbanker og ved i højere grad end de fire andre lærebøger at udfolde rent økonomiske kausale sammenhænge.

Alternativet?

Den neoklassiske teori hører naturligt hjemme i de politologiske lærebøger, men kan med fordel anvendes på en bredere måde. For det første vil den analytiske gevinst øges, hvis man definerer den økonomisk teoretiske hovedstrøm bredere, end de fem lærebøger gør, som det eksempelvis sker i en politologisk orienteret politisk økonomi tekst som Gilpin (2001). Herved kan neoklassisk teori i højere grad anvendes til at generere nogle specifikke indsigter i, hvordan den reelt eksisterende økonomi fungerer. For det andet og i nær forlængelse heraf kan kritikken af den neoklassiske teori med fordel udfoldes mere, end det sker i de fem lærebøger, hvor man på trods af forbedrene nævnt ovenfor let får det indtryk, at virkeligheden faktisk fungerer som beskrevet af neoklassisk teori.

For det tredje kan det mere eksplicit fremgå, at økonomisk teori er vigtig for statskundskabsstuderende, fordi det har vigtige politiske konsekvenser, hvordan magtfulde politikere, eksperter og økonomer „tænker“ økonomi (vigtigheden af økonomiske ideer) – som man eksempelvis har set det i den danske Velfærdskommission. Magtfulde aktører vil ofte søge at implementere politikker, der har til hensigt at få virkeligheden til at fungere, som den økonomiske teori formoder, at den burde (kunne) fungere – eksempelvis gøre arbejdsmarkedet mere fleksibelt. De dominerende økonomiske ideer har også en afgørende indflydelse på, hvad man vælger at betragte som politiske problemer, der bør gøres noget ved (eksempelvis ældrebyrden) eller ikke gøres noget ved (eksempelvis den stadigt skævere indkomstfordeling).

Statskundskabsstuderende vil kunne øge deres omverdensforståelse, hvis de i højere grad blev undervist i, hvordan økonomi og politik spiller sammen. Her rækker de økonomiske lærebøger, der anvendes på studierne i dag, som en skrædder i helvede, fordi økonomien her i overensstemmelse med den

neoklassiske teori skilles ud som en autonom sfære. Det er oplagt som Danziger at introducere begrebet „blandingsøkonomi“, men det kan med fordel i højere grad end hos Danziger diskuteres: Hvilken rolle spiller politikken i en blandingsøkonomi, og hvordan påvirker blandingsøkonomien politikken? Herved bevæger statskundskaben sig hen imod alternative økonomiske teorier, som det også forsøges i Watson (2005). I de fem lærebøger er man kommet overraskende langt, hvad angår spændvidden og antallet af økonomisk-politiske debatter, men ikke med anvendelsen af anden økonomisk teori end den neoklassiske.

Sammenfatning

Der er en økonomisk dimension på spil i lærebøgerne, som er langt mere end blot og bart neoklassisk teori. Det neoklassiske bidrag – både som forståelsesredskab og som leverandør af input – er særdeles begrænset i alle lærebøgerne på nær Shivelys. Og selv Shively tager en række økonomisk-politiske debatter op, hvor den neoklassiske teori er helt usynlig. Konsekvensen er, at de bredere økonomisk-politiske debatter ofte savner et teoretisk fundament og tenderer til at blive analyseret på en commonsense og deskriptiv måde. Alternative økonomiske teorier vil eksempelvis kunne give en mere åben og mindre deterministisk forståelse af et fænomen som globalisering og af de nationale muligheder for en selvstændig økonomisk politik.

P.S. Jeg kan som økonom ikke vurdere, hvilken lærebog der er den bedste lærebog i politologi, men Grigsby (2005) er en velskrevet, intelligent, appetitlig og relativt kort bog. Hvis der, som anbefalet her, skal gøres mere ud af den økonomiske dimension, vil jeg i stedet anbefale lærebøger inden for den engelske *policy analysis*-tradition, der er mere økonomisk orienterede og i højere grad trækker på en keynesiansk teoriforståelse.

Note

1. De økonomiske lærebøger, som politologer i Danmark undervises efter, er neoklassisk orienteret. Skåret ind til benet betyder det en stor tro på markedets selvregulerende kræfter og en begrænset tro på den makroøkonomiske politik (se Madsen, submitted).

Litteratur

- Gilpin, Robert (2001). *Global Political Economy. Understanding the International Economic Order*, Princeton: Princeton University Press
- Iversen, Torben and David W. Soskice (2006). „New Macroeconomics and Political Science“, *Annual Review of Political Science*, Vol. 9, pp. 425-453.

- Madsen, Poul Thøis (2002). „Om at undervise i økonomi som et fag til at forstå virkeligheden“, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, Nr. 1 (bd. 140), pp. 70-74.
- Madsen, Poul Thøis (2007). „Teaching Students of Political Science Post-Autistic Economics“, pp. 333-337 in Edward Fullbrook (eds.), *Real World Economics: A Post-Autistic Economics Reader*, London: Wimbledon Publishing Company.
- Madsen, Poul Thøis (submitted: *Nationaløkonomisk Tidsskrift*). „Til kritikken af den økonomiske lærebog – illustreret ved *Economics* af Lipsey og Chrystal (2007)“.
- Watson, Matthew (2005). *Foundations of International Political Economy*, New York: Palgrave Macmillan.

Poul Thøis Madsen
Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning
Aalborg Universitet

De danske forbehold over for Den Europæiske Union. Udviklingen siden 2000, København: DIIS, 2008, 431 s. (gratis download)

Nanna Hvidt & Hans Mouritzen (eds.), *Danish Foreign Policy Yearbook 2008*, København: DIIS, 2008, 185 s. (gratis download).

De to her anmeldte bøger er *the kingpins* i den linde strøm af publikationer, der udgår fra Dansk Institut for Internationale Studier, DIIS. Årbogen er instituttets officielle „visitkort“ over for den internationale forskerverden, mens EU-studien er affødt af instituttets officielle forpligtelse til at levere udredninger til regering og Folketing. Den aktuelle studie blev rekvireret af Folketinget i november 2007 med en 6-måneders afleveringsfrist – uden tvivl i forventning om, at de danske undtagelser fra EU-traktaten ville stå centralt på den indenrigspolitiske dagsorden i efteråret 2008. Når analysen starter i år 2000, hænger det sammen med, at DIIS' forgænger, Dansk Udenrigspolitisk Institut, dette år – også på Folketingets opfordring – afgav en redegørelse om samme emne.

At have et formaliseret input i beslutningssystemet er ikke ensbetydende med indflydelse. DUPI-redegørelsen fra 2000 var kritisk over for ØMU-undtagelsen, men forhindrede ikke, at denne blev bekræftet ved folkeafstemningen i september 2000. DIIS' første redegørelse, om Danmark under Den Kolde Krig (2005), led den ufortjente skæbne at få prædikatet „foreløbig“ af folketingets flertallet. Og nærværende redegørelse er løbet ind i det problem, at forudsætningen om en snarlig afklaring af undtagelsernes fremtid er bristet efter det irske nej til Lissabon-traktaten. Dertil kommer de politiske automatreaktioner på redegørelsen i form af EU-oppositionens beskyldninger om „bestilt arbejde“ og tilhængerpartiernes generelle mangel på interesse. Redegørelsen kan derfor komme til at slå huller i den tomme politiske luft. Det er

synd, for det er et vægtigt og velinformeret bidrag til forståelsen af vilkårene for dansk EU-politik.

Egentlig er redegørelsens titel en *misnomer*. Emnet er ikke de danske politiske forbehold over for Unionen, men de juridiske undtagelser fra EU-traktaten, som Danmark tilforhandlede sig i 1992. Forskellen kan forekomme subtil, men det er ikke tilfældigt, at man fra politisk side hellere bruger det aktive begreb forbehold end det mere passive begreb undtagelser. I engelsk sprogbrug tales der imidlertid aldrig om danske *reservations*, men om *exemptions*, undtagelser eller måske rettere fritagelser. Det er også forståelsen hos den tredjedel eller flere af vælgerne, der ønsker undtagelserne bevaret som en velerhvervet rettighed.

Redegørelsen er, som den skal, afleveret på den samlede bestyrelses ansvar, men er udarbejdet af en arbejdsgruppe af fortrinsvis yngre forskere under ledelse af chefen for DIIS' Europastudier, englænderen Ian Manners. Den præsenterer først baggrunden for undtagelserne og gennemgår dernæst i særskilte kapitler de fire undtagelser: vedrørende sikkerheds- og forsvarspolitik, den Økonomiske og Monetære Union, unionsborgerskabet og det retlige og indre område (RIA), inden der sluttes af med et kapitel om undtagelsernes generelle betydning for dansk EU-politik samt en konklusion. Hovedargumentet, der allerede var fremme i 2000-redegørelsen, er, at undtagelserne fra i 1992 at have en hypotetisk karakter med tiden har fået en stadig mere reel betydning i kraft af, at de fire områder har været de meste dynamiske udviklingsområder i EU siden da. Og hvis Lissabon-traktaten træder i kraft, vil virkningerne blive endnu mere følelige, idet den vil tvinge Danmark til helt at forlade RIA-samarbejdet, medmindre undtagelsen omformuleres. Argumentet er videre, at de indtrufne effekter er blevet en alvorlig klods om benet på dansk europapolitik.

Hertil kan man anføre, at hvis hovedsigtet i 1992 – således som redegørelsen postulerer – var at holde Danmark ude af unionsudviklingen som sådan (s. 35), var undtagelserne egentlig velvalgte. Problemet er blot, at intentionerne bag det nationale kompromis var stærkt blandede både på politisk hold og i opinionen. Politisk gjaldt det først og fremmest at finde en formel, som partiet SF kunne acceptere, og som kunne bringe ja-procenten op over de 50 ved den efterfølgende folkeafstemning. Og undtagelserne blev ironisk nok stemt igennem i 1993 af den halvdel, der i 1992 havde stemt for Maastricht uden undtagelser, forstærket med en mindre gruppe omvendte Maastricht-modstandere. Dette gør sammenhængen mellem 1992-intentionerne og 2008-realiteterne særdeles speget allerede i udgangspunktet. Som redegørelsen gør opmærksom på, påvirkes ligningen desuden af stærke indenrigspolitiske, globale, europæiske og EU-dynamikker, der gør, at heller ikke Danmark „er samme sted som i 1992“.

Undtagelserne må altså vurderes ud fra Danmarks interesser anno 2008 og ikke 1992. Det er en måske uundgåelig svaghed ved analysen, at den ikke går dybere ind i spørgsmålet, hvori disse interesser konkret består, og hvor stærke de er. Når det argumenteres, at undtagelserne går imod danske interesser, opereres der for det meste med et underforstået „objektivt“ interessebegreb, som i høj grad er hængt op på ønsket om indflydelse. Det tages således for mere eller mindre givet, at det er i dansk interesse at have indflydelse, hvilket der naturligvis er mange gode teoretiske og empiriske grunde til at antage. Men intensiteten afhænger af den politiske interesse i EU-projektet. Når danske regeringer kun ved to lejligheder – Nyrup Rasmussens heroiske forsøg på at fjerne ØMU-forbeholdet i 2000 og Fogh Rasmussens forsøg på at afbøde konsekvenserne af Lissabon-traktaten vedrørende RIA – har søgt at rokke ved undtagelserne, tyder noget på en ambivalent holdning hos beslutningstagerne. Derfor kunne det have været interessant at se en konkret analyse af fx betydningen af den sikkerhedspolitiske binding til USA eller af udlændingepolitikken for EU-undtagelsernes overlevelse.

Indflydelsesargumentet fylder således meget i analysen. Problemet er blot, at indflydelse er svær at påvise konkret. Redegørelsen søger at løse problemet via interviews med en lang række deltagere i EU-processen, i alt 155 navngivne danske og udenlandske politikere og embedsmænd plus et ukendt antal anonyme. Interviewene beskrives som semi-strukturerede, og i stort set alle blev der spurgt om undtagelsernes betydning for dansk indflydelse i EU, både specifikt og generelt.(s. 120f.). Interviewene er kun til baggrund, men turde ved deres volumen give en sikrere vurdering af Danmarks position i EU end de spredte udsagn, man normalt præsenteres for.

Den først analyserede undtagelse gælder sikkerheds- og forsvarspolitikken. Analysen giver her en klar og grundig gennemgang af udviklingen af EU's Europæisk Sikkerheds- og Forsvarspolitik (ESFP), siden Frankrig og Storbritannien i 1998 fandt hinanden i spørgsmålet. Danmark deltager ikke i selve ESFP, men nok i de civile dele af EU's krisestyringsaktiviteter. Her påpeger analysen, at i og med at der sker en stigende samordning af de militære og civile aspekter af krisestyringen, er dansk deltagelse i denne truet. Dette er ironisk, fordi grundkonceptet for ESFP med sin samtænkning af militære og civile krisestyringselementer ligger tæt op ad den danske opfattelse. Ingen af 17 tilfælde, hvor Danmark har aktiveret undtagelsen, har drejet sig om aktioner, som kan siges at være imod danske interesser, som de konkret tolkes. De mest eklatante eksempler er tilbagesøgningen fra Makedonien og Bosnien i 2003, efter at missionerne overgik fra NATO til EU. Endelig er der den store sten i skoen, at Danmark ikke er med i den svensk-ledede nordiske kampgruppe under ESFP, der desuden har deltagelse af „udenforlandtet“ Norge, Finland, Estland og Irland. Redegørelsen peger dog også på to

„fordele“ ved undtagelsen, nemlig at den har mindsket efterspørgselen efter de knappe danske militærressourcer og „skygget for“, at Danmark (med en enkelt undtagelse) har kunnet holde sig ude af EU's civile aktioner i Afrika, uanset at de ikke er i konflikt med undtagelsen.

Stort set alle interviewpersoner nævner, at ikke-deltagelsen i ESFP uundgåeligt påvirker dansk indflydelse på EU's udenrigs- og sikkerhedspolitik, men nogle peger også på, at dette indflydelsestab i nogen grad kompenseres af Danmarks „forholdsvis store indflydelse i NATO“ (s. 121). Redegørelsen konkluderer, at den alvorligste konsekvens af forsvarsundtagelsen er, at Danmark „reelt ikke er i stand til konsekvent at føre en sikkerhedspolitik, der svarer til målsætninger og prioriteter“ på grund af spændet mellem en aktivistisk rolle i NATO og FN og „tavshedens stol“ i EU (s. 137).

Problemstillingen omkring ØMU-undtagelsen er enklere og lettere at gennemskue. Redegørelsen påpeger, at mens Danmark ikke er med i euroen, har vi siden 1982 ført en fastkurspolitik, der betyder, at Nationalbanken skygger Den Europæiske Centralbanks rentepolitik. Det argumenteres, at det eneste politisk relevante alternativ hertil er regulært euro-medlemskab, ikke som Sverige og England at lade valutaen flyde over for euroen. Aktuelt har den nuværende politik begrænsede, men uundgåelige konsekvenser i form af transaktionsomkostninger og en lidt højere rente, mens de kan være større (men vanskeligt overskuelige) i en akut krise. Redegørelsen peger desuden på politiske omkostninger, først og fremmest udelukkelsen fra den såkaldte Eurogruppe, der i realiteten har sat sig på Økofin-rådet. Interessant nok ser redegørelsen ingen direkte sammenhæng mellem økonomisk performance (vækst) og euro-deltagelse, hvad der vel afspejler, at den økonomiske politik (Ø'et i ØMU'en) er svagt udviklet i forhold til den monetære. Da forholdet mellem Ø'et og M'et har været genstand for nogen politisk diskussion herhjemme, kunne denne problemstilling nok være diskuteret nøjere.

Kapitlet om undtagelserne vedrørende retlige og interne anliggender, RIA, er redegørelsens længste, mest komplicerede og nyttigste. Samtidig er emnet det mest kontroversielle aspekt af dansk EU-politik og er ikke mindst blevet det, efter at redegørelsen er afleveret. Det komplekse består i, at „RIA i dag fremstår som et kludetæppe af mere eller mindre isolerede samarbejdsområder“ (s. 256). Så meget nyttigere er de detaljerede redegørelser for disse.

RIA-undtagelsen adskiller sig fra de øvrige ved ikke at være rettet mod en bestemt politik, men en bestemt beslutningsmåde, nemlig den overstatslige. Danmark deltager i RIA-sager, der besluttet efter mellemstatslig metode, men er ikke forpligtet i sager, der besluttet overstatsligt – medmindre der er tale om regler, der falder ind under Schengen, eller hvor Danmark har sikret sig en såkaldt parallelaftale, der indebærer, at Danmark følger EU's regler, men uden indflydelse på beslutningsprocessen. Konkret betyder det,

at Danmark først og fremmest deltager i det mellemstatslige politi- og strafferetssamarbejde. Humlen i RIA-samarbejdet er imidlertid, at det siden Amsterdam-traktaten af 1997 har bevæget sig mod det overstatslige, og at Lissabon-traktaten vil afslutte processen og gøre hele området overstatsligt. For ikke helt at blive kørt ud af RIA, har regeringen derfor tilforhandlet sig en nyformulering af RIA-undtagelsen, således at Danmark i fremtiden kan vælge frit, hvilke dele af samarbejdet man vil deltage i – et „tagselvbord“, hvis klare mening er, at Danmark fortsat kan fravælge EU's indvandringspolitik (s. 395).

Sommerens diskussion har drejet sig om foreneligheden mellem de danske regler for familiesammenføring og EU-reglerne om arbejdskraftens frie bevægelighed. I boks 5.3 (s. 297) stiller redegørelsen spørgsmålet: „Er Danmark alligevel påvirket af EU-regler om familiesammenføring“ og giver en – så vidt det kan skønnes – retvisende fremstilling af sagsforholdet. Generelt er tolkningen dog, at RIA-undtagelsen giver Danmark mulighed for at opretholde strammere regler end det øvrige EU vedrørende lovlig indvandring, herunder familiesammenføring, og til dels også vedrørende asylpolitikken.

Hidtil har analysen koncentreret sig om de enkelte undtagelsesområder, hvor der ikke er så megen tvivl om, hvad Danmark er med i og har medindflydelse på, og hvor vi står udenfor. Men hvad med undtagelsernes generelle betydning for Danmarks rolle i EU som helhed? Er der nogen afsmittende effekt på andre områder og hvordan? Redegørelsen undersøger i kapitel 6 fire sådanne spørgsmål: 1) traktatforhandlinger, 2) formandskab, 3) danskeres jobmulighed i EU (der ikke er påvirket) og 4) muligheden for at danne partnerskaber med andre lande i EU.

Danmarks mulighed for at være formandskabsland i fremtiden vurderes stærkt negativt, hvis undtagelserne opretholdes. Allerede i 2002 måtte Danmark vige formandssædet i diskussioner om ESFP-sager, og redegørelsen forudsiger, at det samme i 2012 vil komme til at ske på RIA-området og muligvis også i Økofin-rådet; resultatet kan således blive et dansk „nanoformandskab“ næste gang (s. 371). Redegørelsen peger desuden på, at Danmark i traktatforhandlingerne siden Maastricht har måttet bruge meget krudt på at forsvare og bevare undtagelserne – krudt, der ikke har kunnet bruges til at fremme andre danske interesser i forhandlingerne. Vedrørende partnerskaber peger analysen på, at det nordiske samarbejde i EU ikke er så stærkt som nogle havde ventet, uden at der drages nogen fast konklusion heraf.

Endelig konkluderes analysen med en vurdering af undtagelsernes overordnede konsekvenser for Danmark. Om end undtagelserne kan fremstå som brud på fællesskabstanken i EU, er grundopfattelsen i EU-kredsen dog, at Danmark er et konstruktivt samarbejdsland. Samtidig opfattes Danmark dog som usolidarisk inden for især ESFP og RIA.

Afslutningsvis tages en mere teoretisk diskussion af forholdet mellem autonomi og indflydelse. Har Danmark opnået den ønskede autonomi? Ikke på ØMU-området bortset fra den symbolske bevarelse af et nationalt pengevæsen. Til dels på RIA-området, men her er autonomien under erosion af EU-udviklingen og bestemmelserne vedrørende den frie bevægelighed. Delvis på forsvarsområdet – men ikke større autonomi end deltagerne i samarbejdet på grund af dettes mellemstatslige karakter. Og har det kostet i indflydelse? Igen varierer det over de fire områder, men generelt er analysen den, at der er tale om en svækket indflydelse og „markedsværdi“ i samarbejdet, mest tydeligt på forsvarsområdet.

Mens det kan betvivles, at redegørelsen får den store politiske betydning, er den en velkommen *stocktaking* over vilkårene for Danmarks EU-politik siden år 2000. Der er tale om en sober, informeret og velkrevet analyse, som ikke bærer præg af den snævre tidstermin, der har været for udarbejdelsen.

Danish Foreign Policy Yearbook 2008 har sit sædvanlige format: en artikeldel, en dokumentationsdel, en statistisk del, en opinionsdel og endelig en bibliografi over engelsksproget litteratur om dansk udenrigspolitik. Artikeldelen indeholder dels den såkaldte direktørartikel, hvori Udenrigsministeriets direktør giver en oversigt over det foregående års udenrigspolitik, plus tre andre artikler. To af disse er særlig interessante, Jens Ringmoses og Steen Rynnings „The Impeccable Ally? Denmark, NATO and the Uncertain Future of Top Tier Membership“ og Catharina Sørensens „Danish Euroscepticism: Unique or Part of a Broader Pattern?“

Ringsmose og Rynning tager i deres bredt informerede analyse udgangspunkt i den aktivisering af sikkerhedspolitikken og den tilpasning af forsvaret, der de senere år har gjort Danmark til en „mønsterelev“ i NATO med en dertil svarende indflydelse. Men er denne position langtidsholdbar? Det tvivler forfatterne på. Problemet er blandt andet, at forsvarsreformen af 2004 var et svar på NATOs transformationsdagsorden fra Rumsfeld-æraen med skabelsen af et slagkraftigt militært apparat, men er mindre tilpasset den aktuelle europæiske dagsorden, der lægger vægt på civilt-militært samarbejde om genopbygning og et bredt samspil mellem NATO og EU. På begge punkter betvivler forfatterne, at det danske system er omstillingsdygtigt nok til at bevare positionen i NATOs første division.

Catharina Sørensen, der er en af hovedkræfterne bag DIIS-redegørelsen, stiller spørgsmålet, om Danmark fortsat er specielt euroskeptisk, eller om vi er blevet indhentet af andre lande i den henseende. Analysen indledes med opstilling af en typologi over euroskepsis, der skelner mellem økonomisk, demokratisk, social og suverænitetbaseret skepsis, hvor den danske version har sit tyngdepunkt i suverænitets- og til dels demokratiargumenter. En

sammenligning mellem de 15 gamle EU-medlemmer viser stor spredning af skepsistyper og ligeledes stor spredning i disses baggrundsfaktorer. Det er altså vanskeligt at sige noget generelt om euroskepsis som sådan. Blandt andet finder Catharina Sørensen, at det er vanskeligt at tale om noget særligt nordisk mønster, bortset fra at suverænitetsbetragtninger her spiller en betydelig rolle. Forfatteren peger på, at dette øger regeringernes og nej-bevægelsernes kommunikationsvanskeligheder i EU-politikken, men undlader at drage den konklusion, man også kan drage af analysen, nemlig at euroskepsis ikke er nogen fælleseuropæisk strømning, der kan anvise et konkret alternativ til den nuværende EU-konstruktion, men mere har karakter af en komplicerende og uforudsigelig faktor i EU-politikken.

De to værker, der er anmeldt her, viser DIIS fra sin bedste side som leverandør af input, både til den politiske og akademiske diskussion. Man kunne blot ønske sig en større lydhørhed og interesse fra politisk hold.

Nikolaj Petersen
Professor emeritus
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Mouritsen, Per & Knud Erik Jørgensen (eds.), *Constituting Communities: Political Solutions to Cultural Conflict*, Basingstoke: Palgrave Macmillan 2008, 50£.

Antologien *Constituting Communities: Political Solutions to Cultural Conflict* beskæftiger sig, som titlen antyder, med spændingsfeltet mellem politik, kultur og fællesskab. Bogen samler bidrag fra forskellige forskere inden for socialvidenskaberne til en analyse, diskussion og kritik af forskellige politiske løsninger på kulturelle konflikter i Europa. Efter to Muhammed-kriser, masseafbrændinger af biler og heftige diskussioner om tilladeligheden af muslimske tørklæder, for nu blot at nævne tre eksempler på „kulturelle konflikter“, synes dette formål yderst påtrængende.

Bogens vigtigste tema er spørgsmålet om, hvordan der kan etableres en tilstrækkelig stærk følelse af identitet i multietniske og multireligiøse samfund til at opretholde (nogenlunde) retfærdige og velfungerende, demokratiske institutioner. Hvordan kan der skabes solidaritet og en villighed til at bære byrderne forbundet med rollerne som skatteydere og borgere hen over etniske, religiøse og nationale skel?

Antologien præsenterer og diskuterer forskellige bud på, hvordan de multikulturelle betingelser skal håndteres, og jeg vil her fokusere på tre overord-

nede løsningsmodeller: forfatningspatriotisme, neo-republikanisme og multikulturalisme. Forfatningspatriotismen kan føres tilbage til Habermas, og der findes forskellige versioner af denne doktrin. John Erik Fossum (kap. 7) diskuterer således to forskellige former for forfatningspatriotisme i sit bidrag, hvor den ene primært lægger vægten på det patriotiske element, mens den anden i højere grad understreger det forfatningsmæssige. De er dog fælles om, at borgernes loyalitet skal sikres gennem en identifikation med de universelle rettigheder og demokratiske værdier, som er indlejret i forfatningen. Den identitet, som sikrer det politiske systems enhed, skal således ikke søges i nationale, etniske eller religiøse fællestræk, men er derimod postnational og „tyndere“ end sådanne identiteter. Ifølge fortalere for forfatningspatriotismen som Fossum og Jan Ifversen (kap.6) er det netop denne „tyndhed“ ved den fælles identitet, som sikrer, at den kan skabe fælles fodslag i en multikulturel eller transnational sammenhæng. Men det er også den „tynde“ og abstrakte karakter ved denne identitet, som kritikere af forfatningspatriotismen griber fat i. De stiller sig tvivlende over for, at abstrakte politiske værdier kan skabe det nødvendige grundlag for et velfungerende demokrati.

De neo-republikanske bidragsydere til *Constituting Communities*, Richard Bellamy og Dario Castiglione (kap. 8) og John Maynor (kap. 9), forsøger som et alternativ til forfatningspatriotismen på forskellige måder at gribe tilbage til en tradition, som søger enhed gennem politisk deltagelse. Disse republikanere finder forfatningspatriotismens fokusering på abstrakte rettigheder og værdier problematisk af flere grunde. For det første fordi abstrakte demokratiske værdier og universelle rettigheder ikke kan fastlægges på forhånd, men får deres betydning igennem borgernes politiske interaktion. Enighed om objektive, universelle rettigheder eksisterer måske nok på et abstrakt niveau, men der er rimeligt vide rammer for uenighed, når det gælder deres fortolkning i konkrete situationer.

Det andet problem er, at rettigheder og politiske værdier ikke er tilstrækkelige til at binde multikulturelle samfund sammen. Dertil kræves noget mere „robust“, og det er her, neo-republikanere peger på politisk deltagelse som løsningen på problemet. Ved at deltage sammen med andre i forskellige politiske projekter etableres en fællesskabsfølelse med andre og en fornemmelse for det fælles bedste. Løsningen på de kulturelle konflikter skal altså ifølge disse teoretikere findes i en styrkelse af politisk deltagelse på både lokalt, nationalt og overnationalt niveau.

Ephraim Nimnis indlæg (kap. 5) repræsenterer et andet alternativ til forfatningspatriotismen. I dette argumenteres der for en multikulturalistisk model. Nimni er skeptisk over for forfatningspatriotismen, fordi den på den ene side er urealistisk (et synspunkt han deler med Klaus Eder, kap. 2), og fordi den på den anden side er uretfærdig over for etniske/nationale mino-

riteter. Uretfærdigheden opstår, fordi forfatningspatriotismen insisterer på, at forfatningen og den politiske kultur skal være neutral over for forskellige nationale/etniske/religiøse grupper, men samtidig ikke kan undgå at favorisere flertallets kultur. Hvis et politisk system skal fungere på baggrund af denne doktrin, må det derfor være (relativt) kulturelt homogent. Hvis ikke dette er tilfældet, vil minoriteter føle sig kulturelt undertrykt, misanerkendt eller lignende. Et mere retfærdigt og mere stabilt system vil derfor kræve en institutionalisering af kollektive nationale/etniske rettigheder, som sikrer, at alle borgere i det politiske system kan føle sig sikre på, at deres identitet respekteres og ikke er truet, og som derved skaber grobund for, at de kan mødes med andre borgere på lige vilkår – uanset om de tilhører flertallet eller et mindretal.

Så hvor overbevisende er disse løsningsmodeller? Der kan rejses betydelige indvendinger mod dem alle, hvoraf mange er repræsenteret i antologien, og jeg vil derfor ikke berøre dem her. Jeg vil i stedet pege på et område, som jeg i særlig grad finder underbelyst i denne diskussion og i det hele taget i *Constituting Communities*, nemlig betydningen af økonomiske interesser og social retfærdighed. Man kunne nemlig have fortalt en noget anderledes historie om, hvad der skaber fællesskab på tværs af forskelle; en historie, der fremhæver politiske systemers evne til at forbedre borgernes økonomiske vilkår og skabe social retfærdighed. Således kunne man fx argumentere for, at danskere, hollændere, englændere osv. har en interesse i at etablere et fælles europæisk samarbejde, hvis dette fører til forbedrede livschancer eller på anden måde gør det muligt at løse problemer, som ikke kan imødegås på statsligt niveau. Det er delvist udsigten til denne gevinst, der motiverer folk, og det mindsker behovet for en „tyk“ fælleseuropæisk identitet. Min pointe med dette er ikke, at en sådan redegørelse er fuldt ud korrekt eller fyldestgørende, men blot at pege på, at socioøkonomiske forhold sandsynligvis må figurere i en redegørelse for, hvordan der kan etableres en fælles politisk identitet og en vilje til at løfte samfundets byrder på tværs af kulturelle forskelle. Hvis alle borgere kan se, at de har lige så gode livschancer som andre borgere uanset kollektiv identitet, er det ikke usandsynligt, at det vil bidrage til deres identifikation med det politiske system, som muliggør dette. Man skal således passe på med at overvurdere betydningen af kulturelle forhold for etableringen af et velfungerende demokrati.

Et andet punkt, hvor jeg stiller mig en smule skeptisk til antologiens diskussioner, angår også spørgsmålet om, hvad der motiverer mennesker. I flere af antologiens bidrag tages det for givet, at rettigheder, pligter eller lignende ikke i sig selv kan motivere mennesker til at handle. Men hvorfor egentlig ikke? Motivet for at handle på en bestemt måde, fx betale sin skat, kunne være givet ved, at det er ens pligt, eller at det er uretfærdigt at undlade. Det

er ikke evident, at dette ikke kan udgøre en del af et individs motivation i bestemte situationer.

Jeg foreslår således, at demokratiske værdier, retfærdighedsovervejelser og andre universelle rettigheder *i sig selv* kan være motiverende faktorer på linje med mere partikulære identiteter. Dette leder hen til en anden type forklaring på, hvorfor et velfungerende demokrati i hvert fald nogle gange kræver et etnisk eller nationalt homogent folk. Når jeg skal stemme til folketingsvalg, så går mine overvejelser blandt andet på, hvilke politikere der står for den mest retfærdige politik. Jeg formoder, at noget lignende gør sig gældende for nogle af de mennesker, som stemmer på Dansk Folkeparti, dvs. jeg formoder, at disse stemmer på DF, fordi de blandt andet finder dette partis politik mest retfærdig. De kan fx have det synspunkt, at vi alle har særlige forpligtelser over for „vores nationale brødre og søstre“, og at retfærdighed faktisk kræver, at disse favoriseres. De har implicit eller eksplicit en *nationalistisk* retfærdighedsteori. Pointen er nu, at hvis sådanne nationalistiske retfærdighedsteorier har opnået vid udbredelse, så vil dette skabe problemer i multinationale/multietniske samfund. For hvis man bekender sig til en nationalistisk retfærdighedsteori, vil man finde et sådant multikulturelt samfund svært at tolerere. Et multikulturelt samfund, som involverer lige status, rettigheder og pligter for alle – uanset nationalitet – vil fra et sådant perspektiv være uretfærdigt og illegitimt. National homogenitet er så at sige bygget ind i denne opfattelse af, hvordan et retfærdigt og demokratisk samfund må se ud.

Hvis dette er en nogenlunde plausibel del af historien om folks bevægelse, så peger det på en noget større rolle for ideer i forklaringen af, hvad der skal til for at skabe enhed i multikulturelle samfund. Og hvis ideer spiller en vigtig rolle herfor, så bliver det så meget desto vigtigere, at der er politiske videnskabsfolk og teoretikere, som kritiserer disse ideers holdbarhed. At skabe enhed i mangfoldigheden kan således ikke fuldt ud adskilles fra undersøgelsen af, hvori retfærdighed og demokratisk legitimitet består.

Jeg vil understrege, at min kritik af *Constituting Communities*, som den kommer til udtryk ovenfor, ikke skal forstås sådan, at jeg ikke vil anbefale bogen. Min overordnede vurdering er nemlig, at den rejser, analyserer og diskuterer mange vigtige problemstillinger, hvoraf kun en brøkdel er blevet nævnt i denne sammenhæng. For alle der er interesserede i, hvordan vi skal håndtere kulturel mangfoldighed, på statsligt eller europæisk niveau, er der således helt bestemt tale om anbefalelsesværdig læsning.

Rasmus Sommer Hansen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Modtagne bøger

- Bencke, Jens og Flemming Schmidt, *Danskerne og Samfundet – Grundbog til samfundsfag C*, København: Columbus 2008.
- Den ny verden – tidsskrift for internationale studier*, Internationale retsopgør, 41. årg. nr. 2 2008.
- Frandsen, Aage, *Lovgivningsprocessen i praksis*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2008.
- Fugl, Marie og Bent Laursen, *Politisk smag*, København: Columbus 2008.
- Hernes, Hans-Kristian; Nils Oskal (red.), *Fimmarksloven*, Oslo: Cappelen Akademisk Forlag 2008.
- Jacobsen, Jørgen Vestergård; Annette Jensen og Bente Kirsten Sørensen, *Kultur- og Samfundsfagsbogen*, København: Columbus 2008.
- Jacobsen, Michael Hviid og Keith Pringle (red.), *At forstå det sociale – sociologi og socialt arbejde*, København: Akademisk Forlag 2008.
- Løgstrup, K.E., *Martin Heidegger*, Århus: Klim 2008.
- Molsgaard, Pernille og Leif Nordberg, *Cuba – utopi og virkelighed*, København: Columbus 2008.
- Thorndal, Morten Hansen, *Sociologi ABC – kernestof fra C til A-niveau*, København: Columbus 2008.
- Tortzen, Anne, *Borgerinddragelse – Demokrati i øjenhøjde*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2008.
- Wentzer, Thomas Schwarz og Peter Aaboe Sørensen, *Heidegger i relief – perspektiver på Væren og Tid*, Århus: Klim 2008.

Abstracts

Jacob Alsted

State Formation Theories in Historical Sociology – Strengths and Weaknesses

Charles Tilly, Victoria Hui, Hendrik Spruyt and Thomas Ertman have written four central, historical sociological contributions about state formation. A comparison of their works shows that they all agree about the influence of cities and the „burghers“, the competition between states, and the organization of the state bureaucracy and the military. A significant point of disagreement concerns the specific importance of war and war preparations for the centralization of the state. Three of the authors emphasize war as crucial to state formation. As a supplement to this explanation, a conceptual framework based on collective psychology is suggested.

Jørgen Møller

War, Financial Policy and the Florentine Republicanism

The economic growth of the 12th and 13th centuries provided an impetus for urbanization and increased trade in Western Europe. But republican Florence, and a few of her Italian siblings, gained much more politically than other parts of the continent. The Italian city-states proved capable of combining a relatively constitutional system with a relatively bureaucratic state infrastructure – at least considering the time and place. Why was this possible? Northern Italy of the late medieval period constituted an anarchic international system. The consequent need for expensive mercenaries meant that the rulers were economically dependent on stable revenue extraction and massive investments in public bonds. From a historical perspective, such taxation and, in particular, such public deficit finance requires the extension of semi-democratic rights and the banishment of judicial arbitrariness. *Trecento* and *Quattrocento* Florence is an early, yet telling example of such a *quid pro quo*.

Gorm Harste

From Legal Rationalization to the Rule of Law – Learning Processes in European State Formation

Legal rationalization had important political and organizational impacts in connection with state-building processes in early modern Europe. Dominant

historical-sociological theories are right that military processes have had an evolutionary and even revolutionary character. However, the Anglo-Saxon tradition has neglected the complex character of the functional differentiation that took place between Richelieu's *raison d'état* and the separated powers of the *Rechtsstaat* of the Enlightenment. Case studies of the legal reforms in France and in Prussia during early Enlightenment show how learning processes influenced this transition.

Uffe Østergård

The Development of the Scandinavian States

The Scandinavian countries represent variations over general European patterns of state- and nation-building and political culture. Denmark and Sweden rank among the oldest and most typical of national states together with France, Britain and Spain and should be studied with the same questions in mind. Today, however, a sort of common identity exists together with independent national identifications among the Scandinavians, even though there has never been a „Scandinavian model“. Because of a series of changes in great power politics in the 18th and 19th centuries, the major conflicts were relocated away from Northern Europe, implying a virtual „neutralization“ of the Scandinavian countries north of the Baltic Sea. In sum, the Scandinavian countries have followed very different roads to independent nationhood, and the idea of their common identity can be traced back to the 19th century.

Svend-Erik Skaaning

Stateness and State Capacity in Former European Colonies

Since the Early Middle Ages the threat of war strengthened the establishment and efficiency of national states in Europe. The question now is whether this relationship can also be found in the former European colonies. A statistical analysis of the countries' stateness and state capacity shows that this is not the case. Neither external war threats nor civil war have a positive association with the two dependent variables, and ethnic civil war even turns out to have a negative effect. The results rather indicate that the extent of European immigration and vertical legitimacy in terms of correspondence between pre-colonial institutions and post-colonial states have a positive effect on both stateness and state capacity.

Om forfatterne

Jacob Alsted, erhversforsker, ph.d. (CBS) og cand.scient.pol. (KU), er ekstern lektor (KU) og medindehaver af rådgivningsvirksomheden Haslund & Alsted (www.haslundalsted.dk). I sin forskning beskæftiger han sig med sammenhængen mellem menneskets psykologiske konstitution og den måde, vores samfund skabes og udvikler sig på. Han har blandt andet publiceret bøgerne *A Model of Human Motivation for Sociology* og *De menneskelige samfunds udvikling – en kritisk introduktion til historisk sociologi*. E-mail: ja@haslundalsted.dk.

Jørgen Møller, adjunkt, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, cand.scient.pol. fra Aarhus Universitet (2003) og ph.d. fra European University Institute i Firenze (2007). Beskæftiger sig med kvalitativ metodologi, konceptualisering og måling af demokrati, politisk forandring i den tidligere kommunistiske verden samt studiet af statsdannelse i Central- og Østeuropa og har publiceret i internationale tidsskrifter om de fleste af disse emner. Freelancer desuden i *Weekendavisen* og *Berlingske Tidende*. E-mail: jm@ps.au.dk.

Gorm Harste, lektor i politisk sociologi, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, uddannet i statskundskab, filosofi og europæiske studier. Forsker i og har publiceret bredt om politisk teori i europæisk statsdannelse, historisk sociologi, klassisk og moderne sociologisk teori, systemanalyse og diskursetik. E-mail: gorm@ps.au.dk.

Uffe Østergård, professor, International Center for Business and Politics, mag.art i historie fra Aarhus Universitet. Beskæftiger sig i sin forskning blandt andet med national identitet, politisk kultur og nationalstater i Danmark og Europa, historisk teori og metode, europæisk integration, nazisme/fascisme og Holocaust. Har publiceret bredt om disse emner, herunder bøgerne *Europa. Identitet og Identitetspolitik* og *Europas Ansigter*. E-mail: uoecbpc@pbs.dk.

Svend-Erik Skaaning, adjunct, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, cand.scient.pol. (2003) og ph.d. (2007) fra Aarhus Universitet. Beskæftiger sig med og har publiceret om komparativ metodologi samt menneskerettigheder,

demokratisering, afdemokratisering og statsdannelsesprocesser i et komparativt og historisk perspektiv. E-mail: skaaning@ps.au.dk.

Politicas ph.d.-serie

Making Cooperation Work, Kim Mannemar Sønderkov Pris: 75,00 DKK inkl. moms

A 'Baedeker' to IR's Cultural Journey before, during and after the Cultural Turn, Morten Valbjørn Pris: 75,00 DKK inkl. moms

How Political Elites Influence Public Opinion, Rune Slothuus Pris: 75,00 DKK inkl. moms

Straf eller rehabilitering? Michael Bang Petersen Pris: 125,00 DKK inkl. moms

UN Trusteeships Lene Mosegaard Søbjerg Pris: 75,00 DKK inkl. moms

Når usikkerheden er størst ... Mads Leth Felsager Jakobsen Pris: 125,00 DKK inkl. moms

The Impact of Public Opinion on Public Policy, Peter B. Mortensen Pris: 125,00 DKK inkl. moms

Fra landvindingspolitik til naturgenopretningspolitik, Anders Branth Pedersen Pris: 125,00 DKK inkl. moms

Den politiske legitimitets oprindelse, Pia Vedel Ankersen Pris: 125,00 DKK inkl. moms

Den virtuelle kaffestue, Jakob Linaa Jensen Pris: 125,00 DKK inkl. moms

The Education Cleavage, Rune Stubager Pris: 125,00 DKK inkl. moms

Offentligt ansattes strategier, Lotte Bøgh Andersen Pris: 50,00 DKK inkl. moms

Magtens midler, Anne Binderkrantz Pris: 50,00 DKK inkl. moms

Hvad betyder klasse? Gitte Sommer Harrits Pris: 50,00 DKK inkl. moms

Til omslag:

Jacob Alsted

Teorier om statsdannelse i historisk sociologi –
styrker og svagheder

Jørgen Møller

Krig, finanspolitik og den florentinske republikanisme

Gorm Harste

Fra statsræson til magtdelt retsstat –
læringsprocesser i europæisk statsdannelse

Uffe Østergård

De skandinaviske staters udvikling

Svend-Erik Skaaning

Statslighed og statskapacitet i tidligere europæiske kolonier

Anmeldelser